

versitelerde yapacağımız toplantılarla, kongre kararlarını geniş kitlelere yaymak. Ancak aynı zamanda hem bu kararları uygulayarak hem de saf larımızı güçlendirmek için harcayacağımız çaba ile kamuoyunun ilgisini çekmeye devam etmeliyiz.

Bugün önümüzde duran iki somut savaş var: Asturias ve Alicante'deki senatör seçimleri. Siyasal partiler bu seçimleri bir çeşit sınav olarak görüyorlar, bu da bir yere kadar doğrudur. Bu seçimlerde en iyi sonucu elde etmek için bütün gücümüzle savaşaacağız. Daha sonra ise, başka bir alanda, parlamentoda, sanayide çalışan işçilerin haklarını kapsayan yasa için mücadele vereceğiz. Bu da bir parlamento sorunu olmayıp bütün işçileri ilgilendirmektedir.

1 Mayıs gösterileri belki de bu tasarının yapılmasını istemek için bir fırsat olacaktır. İşyerlerindeki sendikal haklar, yani işyerindeki hayatın demokratikleşmesine doğru atılan adımlar, bana göre anayasal diyebileceğim önemli şahıptirler, çünkü yeni demokratik sistemi önemli bir şekilde onaylayacaklardır. Bütün bu mücadeleler aracılığıyla da, biz gelecek genel ve belediye seçimlerine hazırlanacağız. Bence bu dönemde partimizin amacı, seçim ve parlamento alanında, gerçek gücünü 15 Haziran'dan daha iyi yansıtan bir sonuç elde etmektir.

Bir başka uğraşımız da, parti içi hayatı, haberlerin aşağıdan yukarıya çok daha kolay ulaşacağı şekilde, yeniden düzenlemektir. Şöyle ki, parti organları karar verirken mümkün olduğu kadar çok bilgi sahibi olup en sağlıklı kararı verebilsinler; ve aynı zamanda, garanti ve denetim komisyonları gibi yeni kurumları işlemeye alıştırmak da bir görevimizdir. Yani bugün amaç parti-içi işleyişi de kongrenin aldığı kararların temsil ettiği daha iyi bir demokrasiye geçiş için uygulamaktır.

KİTLELERİN PARTİSİ VE YÖNETİMİ

SORU: Geçen yıl bin yeni yoldaş Parti saflarına katıldı; bütün militanlar arasında bir ideolojisi ve evlemlerini, bir ittifakı nasıl sağlamayı düşünüyorsunuz?

CEVAP: Bu, Kongre'den önce ve Kongre'den sonra önümüzde duran bir görevdir; ve bence bu, daha uzun süre, başlıca görevlerimiz arasında yer almaya devam edecektir. Çünkü hem büyük sayıda militanlar aramızda katılmıştır, hem de tahmin edileğine göre daha da büyük bir sayı, yakında saflarımıza katılmayı isteyecektir. İzlenmesi gereken yol, partinin tümünde daha etkin bir siyasal havayı sürdürmek olarak özelleştirilir. Örneğin bugün, Merkez Komitemiz gerçek bir yönetici ve eğitici olmalıdır. Önceden, Merkez Komitesi toplantılarından sonra, alınan kararlar açıklanır ve Merkez Komitesi üyesi işini bitirmiş olarak evine dönerdi. Ancak bundan sonra her Merkez Komite üyesi, Merkez Komite toplantısından sonra, Parti örgütlerine gidip, Parti militanlarına alınan kararları açıklayıp kendileri ile tartışacaktır. Böylece Parti

militanlarının eğitilmesine kendisi de katılmış olacaktır.

SORU: Merkez Komitesi üyelerinin, örgüt temsilcileri olarak katılmaları, Partide «parlamentarizm» tehlikesini doğurur mu?

CEVAP: Hayır. Bunlar, tam anlamıyla temsilci değiller. Bugün artık herkesin belli bir bölgeye, o bölgenin temsilcisi olmaksızın bilgi vermesini sağlayacak bir işbölümüne gidilmelidir. Ne var ki 160 Merkez Komitesi üyesinin, tartışmaların ve kararların bütün militan kitle tarafından bilinmesi için bütün İspanya topraklarını kapsamları altına almaları gerekiyor. Sorun kendi yönetiminden hesap vermek değil, Merkez Komitesi kararlarının hepsini vermektedir. Aynı şekilde, başka bir gün, tüm Merkez Komitesi, Kongre önünde hesap verecektir. Ancak sorunlar üzerine, militanlar, sempozyanlar ve Parti'yi çevreleyen halk çekirdeğiyle tartışıp onlara bilgi verecektir.

SORU: Garanti ve Denetim komisyonları bütün düzeylerde işleyeceklerdir: Bu acaba, sıradan militanı ve bazen yavaş ve çelişmeli biçimde işleyen toplulukları nasıl etkileyecektir?

CEVAP: Denememiz gereken bir kurumdur, ancak inanın, grubunda işlerin iyi gitmediğine ilişkin bir militana daha üst kurumlara başvurabilme imkânı tanımaktadır. Garanti ve Denetim komisyonlarının denetlemeleri gereken şey, hiçbir parti organının, parti yasalarını çiğneyerek, bir militana ya da bir erup militana karşı keyfi önlemler almamasıdır. Kendisine karşı keyfi önlemler uyuşandırdığı fikrinde olan militan, yetkili Garanti ve Denetim komisyonlarına başvuracaktır. Bu komisyon militanı dinleyip, bilgi topladıktan sonra nihai kararı verecektir. Ancak burada iki değişik soru var: Birincisi, Partinin işleyişi, havası ve yanlışları. Bu yanlışlar militanlar ve Parti organları tarafından düzeltilmelidir. İkinci soru ise Parti yasalarına karşı davranmaktır: bunları Garanti ve Denetim komisyonları inceler.

İSİP İSPANYOL SOSYALİST İŞÇİ PARTİSİ — İSKP İLİŞKİLERİNDEKİ GÜÇ İLİŞKİSİ

SORU: Acaba bu Kongre İSKP-İSİP ilişkilerini ve İspanyolların bu iki parti karşısındaki tutumlarını ne kadar etkilemiştir?

CEVAP: Burada iki soru var; bence seçmenlerin tutumu, bizim onlara. Partimizin sosyalizmin ve demokrasinin garantisini olduğunu anlatabilmeye bağlıdır (bu da yalnız amaçları bakımından değil, işleme bakımından da): böylelikle demokrasisi, sosyalizm ve komünizm fikri ile özdeşleşenler İSKP'ye ov vermeliydiler. İkinci soru, sosyalist voldaşlarla birlik konusudur ve burda olayları o'dukları gibi görmeliyiz. Söz konusu olan yalnız bizim sivasetimiz değildir. Birlik aynı zamanda güçlerin karşılıklı bağıntısı sorunudur da. Sendika seçimlerinden sonra UGT ile CC.OO arasındaki ilişkiler çok gelişmiştir. Bence iki etken rol oynuyor: Birincisi CC.OO'nun doğru birleştirici sivaseti; ikincisi de güç. Bu demek değildir ki siyasal alanda da olaylar aynı şekilde gelişecektir. Partimizin

parlamentodaki gücü arttıkça, İSİP içinde, birleşmeye karşı çıkanların imkânları tabii ki daha çok olacaktır. Eğer belediye ve parlamento seçimlerinde gücümüz artarsa —bu İSİP ile eşitlik sağlanması demek değildir— birleşme imkânları da artacaktır. Yani birleşmenin gerçekleşmesi için İSKP daha da güçlenmelidir.

DAHA ŞİMDİDEN SÜREKLİ BİR TARTIŞMA

SORU: Kongre öncesi tartışılan konulardan bazıları da Partideki birlik konusu, Parti içinde billurlaşmış akımlara izin verilip verilmeyeceği...

CEVAP: Benim kanımca Kongre'deki tartışmanın aşılma biçimi, Kongre'de tartışılan fikir akımlarının billurlaşmayıp aşılacağını gösterir. Böylelikle yeni bir döneme girmiş olacağız. Kesin olan bir şey varsa, o da Parti içinde, temel sorunlar üzerinde, değişik fikirlerin her zaman olacağıdır.

— 000 —

AFRİKA BOYNUZU

Afrika'nın bütün bölgeleri gibi Afrika boynuzu da, etnik-dini yölerden hayli karmaşık bir görünümdedir. Müslümanlığın güçlü bir biçimde yerleşmiş olmasının yanısıra Hıristiyanlığın da önemli yer kapladığı, hattâ Hıristiyan kilisesinin toplularda hatırı sayılır etkilerinin bulunduğu, bunlardan başka kabile dinlerinin de varlığını sürdürdüğü bir bölgedir burası. Uluslaşmayı, bu ideolojiyi doğuracak bir ekonomik gelişme temeli üzerinde değil, daha çok dini boyutun da katkısıyla, dış basıklar v.b. sonucu yaşayan Somali'siyle, yüzyıllardır birbirleriyle ayrılıklarını koruyan ya da bazıları çeşitli biçimlerde kaynaşmış bulunan çok sayıda etnik topluluğu içinde barındıran Etyopya'sıyla, görece olgunlaşmış bir ulusal bilince sahip Eritre'siyle Afrika'nın Kızıldeniz girişine açılan «Boynuz» bölgesi, ilk bakışta hiç anlaşılacak gibi görünmeyen, karmakarışık bir toplumsal hayata sahiptir.

Kızıldeniz'e karşı konumu ve Arap Yarımadası'na yani petrol kaynaklarına yakınlığı nedeniyleyle hem Batı güçlerinin hem de reel-sosyalistlerin bir türlü vazgeçemedikleri, vazgeçemeyecekleri stratejik durumu, bölgede yabancı etkilerin gitgide artmasına ve bu bölgenin toplum hayatının bu etkiler tarafından biçimlendirilmesine yol açmaktadır. 15-2 yıldır dünya kamuoyunun dikkatlerini üzerinde toplanan bu bölge, şu andaki gerçeğe sessizliğine karşın, uzunca bir süre büyük güçlilerin potansiyelini taşımaya devam edecektir.

ETYOPIYA

Bütün tarihi boyunca Müslüman-Hıristiyan savaşlarından kurtulamamış olan Etyopya, bölgedeki küçük krallıklar ve derebeyliklerle sürekli uğraşmak zorunda kalmış, sonunda 19. yüzyılda İmparator Menelik'in derebeyler üzerinde kesin egemenlik elde etmesi ve birliği sağlamasıyla bütünlü-

Yani tartışma, Parti içi hayatın değişmez bir ögesi olacaktır. Bence başlayan her tartışmayı, baş gösteren her polemik Partinin üst organları tarafından alınan kararlar doğrultusunda Partinin içinde eritip, homojenleştirmeye çalışmalıyız. Ben, peygamber değilim; bir fraksiyonun billurlaşma ya da düzene bağlanması girişimlerinde olmayacağını söyleyemem. Örneğin Kongre hazırlıkları sırasında, bazı «merkezlerin», Parti örgütleri tarafından verilen talimatlarla çatışan talimatlar lehine propaganda yaptıkları görüldü; bu merkezlerden bazıları, çalışmaya devam edeceklerdir belki de, ancak bunu Parti içinde yapamayacaklardır. Ancak, yeniden söylüyorum, Parti içinde billurlaşma olacağını sanıyorum. Örneğin, Partinin tanımlanması konusunda açılan tartışmanın, Kongre sonrası fazla iz bırakmadan aşılabacağını sanıyorum.

Mundo Obrero, 27 Nisan - 3 Mayıs 1978
Çeviren Karolos Zahariadis

ve göçebeler sürekli olarak açlık felaketlerine uğramış, yüzlerle, binlerle ölmüşlerdi.

Halk 1960'lardan sonra sefalete karşı ayaklanmaya başladı. İşçilerin yaptıkları çok sayıda grev, Selasiye'nin Amerikalı danışmanlarının tavsiyesiyle 1963'de sendikalar örgütlenmeye izin vermesine yol açtı. Etyopya Sendikalar Federasyonu (CELU) bu yolda kuruldu. İlk zamanlar gerici ABD sendikaları ve CIA'ya çalışan uzmanların denetimi ağır bastıysa da, kısa bir zaman geçtikten sonra CELU, Etyopya işçi sınıfının mücadeleyi gelişmesine ayak uydurdu ve militanlaştı.

1967'de Adis Ababa'da öğrenciler ilk büyük gösterilerini yaptılar. Bundan sonra da hiç durulmadılar. 1973'de kentlerde işçi ve aydınların, kırsal bölgelerde de köylülerin hareketi doruk noktalarına ulaşıyordu. Güvenlik kuvvetleri çok sayıda insanı öldürerek olayları bastırabiliyorlardı. Bu sırada Eritre bölgesindeki ordu birlikleri de ayaklandı. Ayaklanma kısa zamanda orduyu kapladı, hatları din adamları bile katıldılar buna.

Sonunda subaylar harekete geçtiler, 12 Eylül 1974'de Selasiye tahtından indirildi, Etyopya'da iktidar Geçici Askerî Yönetim Konseyi'nin (DERG) eline geçti.

DERG'in ilk başkanı General Andom'du. Andom subayların iktidara gelirken vaat ettikleri toplumsal ve siyasal özgürlük ve hakların bir an önce verilmesinden, Etyopya'nın Kızıldeniz kıyısındaki Eritre bölgesinde kurtuluş mücadelesi veren Eritrelerle görüşmelere oturma masasından yanaydı. Ama DERG'de daha etkin olan siyasal ekipler bunlara karşıydılar ve soylu-tutucu üst kademe subayları ve eski rejimin bürokratları, yöneticileriyle birlikte Kasım 1974'de İmparatorluk Sarayı'nda kurşuna dizilenlerin arasına Andom'u da kattılar. Andom'un yerine General Teferi Bente geçti; Selasiye'nin yeğeni de Bente'ye siyasal danışman oldu.

DERG 1975 yılının başında devletleştirmelere girişti. Önce Ocak ayında 6 banka, sonra Mart'ta bütün bankalar ve sigorta şirketleri, Mayıs-Temmuz arasında da yabancı uçak şirketleri ve büyük mağazalar devletleştirildi.

Fakat askerî yönetimin dikkatini asıl üstünde yoğunlaştırdığı toplum kesimi köylülük oldu. DERG sürekli olarak köylüleri «kazanmaya» çalıştı.

Askerî yönetimin belirli bir sınıfsal temelden yoksun bulunduğunu belirtmek gerek. İmparatorluk döneminde Etyopya düzeni feodal nitelikteydi ve bir parlamento kuruluşu olmasına karşın Selasiye'nin atadığı yardımcıları, valiler tarafından yönetilirdi. Kırsal alanlar tümüyle bölgesel egemenlerin denetimindeydi. Bu feodal beyler, prensler, toprak ağaları, özel orduları, yönetim mekanizmaları ile kendi bölgelerinde toplumsal hayatı belirliyorlardı. Köylülerin asıl ayaklanması da bunlara karşı gelişmişti. %95 nüfusu köylülerden meydana gelen bir ülkede, yerine sağlam biçimde yerleşmek isteyen bir yönetimin köylülerin desteğinden daha sağlam bir güvence bulamayacağını kestirmek güç değil.

DERG'in sırtını dayayabileceği bir Etyopya burjuvazisi de yoktu. Sanayi pek gelişmemişti; büyük tarımsal işletmeler ise ya yabancı çokuluslu şirketlerin ya da İmparatorun elindeydi.

Son yıllarda köylüler, kuşaklardı içinde yaşadıkları yarı-kölelik durumunu kırmak için harekete geçmişlerdi. Gerçi daha çok kabile özelliklerinin korunduğu ve geleneksel toplumsal önderlere belirli bir saygı ve itaatin süregeldiği kuzey bölgelerinde köylü hareketinden söz edilemezdi. Ama Etyopya'nın çoğunluğu, köylü ayaklanmasını yaşıyordu. Köylüler daha iyi hayat koşulları, toprak istiyorlar, açlığa son verilmesini, feodal baskının ortadan kalkmasını talep ediyorlardı. DERG, işte bu köylü hareketinin taleplerini karşılamak ve hareketi kendisine bağlamak, denetim altına alabilmek için 1975 Martı'nda geniş kapsamlı bir toprak reformuna girişti. Etyopya'nın bundan sonraki iç gelişmesini belirleyecek koşullar, bu Toprak Reformu çevresinde meydana gelecekti.

Reform hazırlıkları tamamladığı sırada, kentlerde öğrenciler/aydınlar ve CELU'lu sendikacılar, işçiler, askerî yönetimden bir an önce sivil yönetime geçmesini talep ediyorlardı. Temel demokratik haklar verilmeli, bir «halk iktidarı» kurulmalıydı. Askerî yönetim ise, henüz Etyopya halkının kendini yönetecek olgunluğa sahip olmadığını, önce halkın «eğitilmesi» gerektiğini, sivil yönetime ancak daha sonra geçilebileceğini söylüyorlardı. Bu nedenle kentlerde gösteriler eksik olmayor, öğrenciler sürekli «huzursuzluk» yaratıyorlardı. Üstelik DERG Etyopya'da «demokratik devrim» yapacağını ilan ettiğinde dışarda okuyan çok sayıda Etyopyalı öğrenci ülkeye gelmiş, demokratik hareket saflarında yer almıştı.

Hem kentlerde sürekli bir huzursuzluk kaynağı durumunda olan öğrenci hareketini parçalayabilmek ve etkisiz hale getirmek, hem de Toprak Reformunun uygulanmasını sağlamak amacıyla DERG belirli bir sınıftan yukarıda okuyan öğrencilere kırsal alanlara gitme zorunluluğu koydu. Ve öğrencilere «toprak ağalarının tutuklanmaması, köylülerin silahlandırılmaması» sıkı sıkı «tebhih edilmiş», 50.000'den fazla öğrenci kırsal bölgelere dağıldı.

Yukarıda köylü hareketinin görülmediğini söylediğimiz kuzey bölgeleri dışında, öğrenciler, yıllarca içinde buldukları feodal cendereleri kırmış köylülerin hareketiyle karşılaştılar. Etyopya uzmanı, tarımbilimci Pausewang'ın anlatımına göre «tebâ durumundaki yarıcılar (son yılların) hızlı gelişmelerde zorlu mücadelelerle elde ettikleri kendi kaderini tayin hakkını onu sınırlamak isteyen herkese karşı savunmaya hazır, bilinçli ve siyasal bakımdan uyanık köylüler haline gelmişlerdi. Bu olgu, Etyopya'daki gelişmelere Adis Ababa'daki seçkinlerden tümüyle bağımsız olarak, devrimci bir dinamik kazandırmaktaydı.» Pausewang aynı zamanda bu dinamğin ordunun denetiminden de hayli uzak olduğunu, askerî yönetimi «kendisini izlemeye», yani taleplerini yerine getirmeye zorunlu bıraktığını da ekliyordu.

Ancak iş, hükümetin denetleyebileceği boyutları çoktan aşmıştı. Çünkü köylüler, öğrencilerin de teşviikle, toprak ağalarının tüm mülklerine elkoymaya, silahlanıp, toprak ağalarını tutuklamaya başlamışlardı. Yerel yönetimler, bu durumda köylü hareketini durdurmaya çalıştılar. Toprak ağalarına mülklerini geri verdiler, tutuklanan bazı toprak ağalarını da serbest bıraktılar. Fakat toprak ağaları olayın rasgele bir isyan hareketi olmayıp kendileri için varlık-yokluk sorunu olduğunu anlamışlardı. Kendilerini toparladılar ve «...denişe geçecek duruma geldiler. Zamanla bölgesel yönetim, polis ve toprak sahiplerinin öğrenci ve köylülere karşı bir ortak cephesi oluştu. Askerî hükümet öğrencilere sadece toprak reformu yasasını pratikte uygulamakla yükümlü olduklarını ve ülkede sınıf mücadelesi çıkarmak ya da kendi yalarını yürürlüğe koymak gibi bir şey yapmalarını gerektiğini söyledi. Öğrenciler suçlandı, görevlerinden azeldildi, hapse atıldı, işkeneye uğradı ve öldürüldüler... Köylüler, elkoymadıkları silah ve mızraklarla kendilerini ve öğrencileri savunmak için kendi milislerini kurarak cevap verdiler bunlara. Güney Etyopya'nın bazı bölgelerinde hiçbir polis, hiçbir memur, hiçbir kentli kentten çıkamaz veya kırsal bölgelerin içlerine uzanan büyük yollardan geçemez oldu. Köylüler kendi iş düzenlerini ve güvenliklerini kendileri sağlamak zorunda kaldılar. Kendilerine, başında kolektif birimler seçilmiş bir başkanın bulunduğu bir yerel yönetim yaratıldı. Milisleri, polis görevlerini devraldı, kendi mahkemelerini oluşturular. Hükümet tüm köylülerde etkisini kaybetti...» Yine Pausewang'ın anlatımından anladığımız bu sözler, Etyopya'da bir «devrim» olmuşsa, bunun, köylülerin toplumsal hayatlarında yaptıkları muazzam dönüşüm ve atılım olduğunu yeterince açık biçimde ortaya koymaktadır. Askerî yönetimin buradaki tek rolü, köylü hareketinin zaman içinde pasifize etmek, onun öğrenci/aydın muhalefetleriyle birleşmesini önlemek olmuştur. DERG zamanla, Sovyet ve Küba desteğinin getireceği güçle bunu başaracaktır. Ve Etyopya Devrimi'nin gerçek yapıcılar, yılların feodal baskısının izlerini silip atan ve kendini ilgilendiren işlerde söz sahibi olmak, kendi düzenini koruyup korumak için son derece ileri bir atılımı gerçekleştirilen köylüler unutulacaktır.

İşte toprak ağaları böyle bir köylü hareketine karşı durmak zorundaydılar. Üstelik köylü hareketini denetimi altına almak için köylülerden yana açık tavır alan ve feodal toprak ağalarını tasfiye etmeye çalışan askerî yönetime de cephe almaları gerekiyordu. Gerçi bir kısım toprak ağası, yeni yolların yapılmasıyla gelişen kapitalist ekonomi içinde kendisine avantajlı yerler kapmak için kente göçmüş ve özellikle ulaşım-ticaret dalında ortaya büyük sermaye sürebildiği için böyle yerler edinebiliyordu. Bazı toprak ağaları da Etyopya dışına kaçmıştı. Ama kırsal bölgelerdeki eski konumlarını korumak için her şeyi yapmaya hazır bir toprak ağaları topluluğu da vardı. Sudan tarafından kışkırtılan bu toprak ağaları örgütlenmiş ve hizmetkâr-

larından, sadık adamlarından oluşan silahlı bir güç oluşturdular: Etyopya Demokratik Birliği (EDU) Böylece Etyopya'da bütün toplumsal güçler, aynı anda en az iki düşmana karşı dövişmek durumunda kaldılar: DERG hem gerici-feodal EDU'ya hem de demokratik-devrimci muhalefete, devrimci-demokratik muhalefet hem DERG'e hem EDU'ya, EDU ise hem köylü hareketine, devrimci-demokratik muhalefete hem DERG'e karşı savaşıyorlardı.

Öğrencilerle köylülerin bölgesel yönetimlere ve toprak ağalarına karşı savaşı ve kırsal alanlardaki büyük demokratik atılım, DERG'in toplum üzerinde kurmak istediği otoriteyi sarsar nitelikte olduğundan DERG bunu bir an önce önlemeliydi. Ama hiç de kolay değildi bu. Köylülere tavır alamazdı. Çünkü, birincisi, dayanmak istediği toplumsal temeli onlar oluşturuyordu, onların taleplerini karşılamaya, hayatlarını düzeltmeye bu kadar çalışmasının anlamı kalmazdı eğer köylüleri zorla bastırmaya kalkırsa. İkincisi, Etyopya'nın ekonomik gelişmesi ve toplumsal hayat düzeyinde yükselme sağlamak, ancak tarım bölgelerinde gelişmeyi teşvik ederek mümkün olabilirdi. Tohum depoları, kooperatifler, kredi merkezleri bu amaçla açılmamış, yollar bu amaçla yapılmamış mıydı?

DERG köylülere taviz verip öğrencileri bastırma yolunu seçti. Öğrencilere karşı büyük bir takip, tutuklama kampanyası ve kıyım başlatıldı.

Bu sırada kentlerdeki muhalefet de iyice gelişmiş, DERG bu muhalefete karşı tavrını sertleştirmek zorunda kalmıştı. 1975 Eylül'ünde yapılan CELU olağanüstü Kongresi'nde «DERG'in feshini isteyen radikal bir demokratikleşme sürecinin taraftarları» seçimleri kazandılar. CELU, DERG'in «lafri gücüne» karşı giriştiği kovuşturma ve tutuklama kampanyasını eleştiriyor, «işçi ve köylülerin yerel ve merkezî planda kendileriyle ilişkili yönetsel işlere karışılmamasını» kınıyordu. Ayrıca sivil yönetim talebi de yinelenmişti.

Daha DERG iktidara gelir gelmez CELU'yla arasında çıkan anlaşmazlığın sonucunda tutuklanmış olan sendikacıları serbest bırakılmak ve bu talepleri gerçekleştirmek için genel grev çağrısı yapıldı. DERG bunun üzerine birçok sendikacıyı tutukladı, 7 sendikacı da kurşuna dizildi. Olağanüstü durum ilan edildi.

Askerî yönetim bir de İş Yasası çıkarttı. Bu yasa göre «tatmin edici nedenler bulunmaksızın» işine gelmeyen işçi cezaya çarptırılacaktı. Ayrıca «işyerinde tartışma yapmak» suçundan çok sayıda işçi hapse atıldı. Yeni yasa aynı zamanda sendikaların grev hakkını bir mahkeme aracılığıyla devlet denetimine bağımlı kılıyordu. Kaldı ki, CELU'nun kapatılmasından sonra askerî yönetimin kurmaya çalıştığı yeni bir sendikalar birliği sözkonusu zaten. Tümilye devlet denetiminde bulunacak ve çalışacak, işyeri sendikaları temeli üzerinde örgütlenecek bir «işçi» sendikası. İşçiler bu yeni örgüte girmediler. Devletin bütün çalışmalarını karşılamak az sayıda işçi toplanabili.

Kentlerdeki muhalefete Etyopya Halkları Devrimci Partisi (EPRP) önderlik ediyordu. Kadro-

larının çoğunluğu öğrencilerden, aydınlardan, sendikacılardan oluşan EPRP, askeri yönetimin kendisine karşı giriştiği terörü şiddetlendirmesi oranında suikastler, sabotajlar düzenliyor, DERG'e karşı silahlı mücadeleyi yürütüyordu.

1977 DERG içinde süregelen çekişme sonuçlarını verdi. Albay Mengistu Haile Mariam General Bente'yi «tasfiye» ederek başa geçti. 1976 Temmuz'undaki büyük tasfiyeden, Binbaşı Sisay Hapte ile bazı subayların öldürülüşünden sonra bu ikinci büyük tasfiyeydi (baştaki Andom'u saymazsak). Mariam'la birlikte Bente ve 8 yardımcısını tasfiye eden Atnafu Abate ise daha sonra yine Mariam tarafından tasfiyeye uğrayacaktı. DERG'in işe başlarken 120 kişi olan kadrosu, EPRP suikastleri ve tasfiyelerle 1977 şubatında 60 kişiye inmişti. Mariam'ın dizginleri tam anlamıyla ele almasıyla birlikte Etyopya'da devlet terörü akıl almaz boyutlara ulaştı. Mart ayı içinde ev ev aramalar, toplu tutuklamalar yapıldı ve özellikle aramalar sırasında çok sayıda öğrenci, öğretmen ve başka demokratlar, devrimciler öldürüldü. Nisan sonunda ise, Mariam'ın emrindeki anti-gerilla birliği «Alev'in» (bu birliği İsrail eğitmişti) Adis Ababa'daki bir öğrenci gösterisine ateş açması sonucunda on dakika içinde 300 kişi öldü. 29 ve 30 Nisan'da ölenlerin toplamı 2.000'i geçiyordu. DERG'in ülkedeki devrimci, demokratik hareketi yönelik sistemli şiddeti bundan sonra artan bir hızla sürdürdü.

Askeri yönetimin başkanı Mariam, «Karşı-devrimcilerin beyaz terörüne kızıl terörle cevap vereceğiz!» demişti. Mariam ve askeri yönetim «devrimci»ydi devrimcileri demokratların öldürmesi de haliyle «kızıl» terör olacaktı. Devrimci beyanlar Mariam'ın dilinden hiç düşmemiştir zaten. 1977 ilkbaharında Sovyetler Birliği ve Küba'yla ilişkileri iyice gelişmesinden sonra Mariam hem ken-

disini hem de DERG'i ısrarla Etyopya Devrimi'nin önderleri olarak sunacak, Sovyet yöneticileri onlara «Etyopya devriminin motoru» diyecek, Fidel Castro Mariam'ı «gerçek bir devrimci» diye niteleyecek ve dünya kamuoyununun Etyopya askeri diktası hakkındaki yarılsamasını pekiştireceklerdi.

1977 yılının başlarında ABD Etyopya'ya Haile Selasiye döneminden beri sürekli vermekte olduğu askeri yardımda kesinti yaptı. Gerekçe, DERG'in «İnsan Hakları'nı çiğnemesi» olarak gösteriliyordu. Bunun üzerine Etyopya askeri yönetimi nisan ayında ülkedeki bazı ABD tesislerini kapattı, tesislerde çalışan Amerikalılara ülkeyi terk etmeleri için üç gün süre verdi. DERG'in ABD ile ilişkileri gitikçe soğudu ve kopmaya yüz tuttu. Sonraki aylarda Etyopya, ABD'de eğitim gören subaylarını da geri çağıracaktı.

Sovyetler Birliği ile Küba, sağlam bir toplumsal dayanaktan yoksun bulunan DERG diktasına teknisyenler, uzmanlar, sağlık görevlileri, nihayet askeri eğitmen ve bizzat askerler göndererek onu güçlendirirler. Hem Etyopya içinde hem Somalî'yle girişeceği savaşta hem de Eritre ulusal kurtuluş hareketine karşı mücadelesinde güçlü olmasını sağladılar.

ABD Doğu Afrika'daki karakolunu Sudan'a taşıyıp fazla gürlüğü çıkartmadan Etyopya'dan çekildi. Ülke içinde hem gerici-feodal muhalefete karşı, hem öğrenci/aydın/sendikacı muhalefetine karşı, hem ulusal azınlıkların mücadelesine karşı bastırma savaşı veren DERG, güneyde Somalî ve Batı Somalî Kurtuluş Cephesi gerillalarıyla, kuzey doğuda Eritre kurtuluş güçleriyle savaşırken şiddetle ihtiyaç duyduğu desteği kendisine sağlayan reel-sosyalistlere gitgede daha sıkı bağlarla bağlandı. Etyopya'nın COMECON'a tam üye olacağı ileri sürüldü.

«... Mengistu'yu gerçek bir devrimci olarak görüyorum ve şu anda onun ülkesinde ilerleyen devrimin gerçek bir devrim olduğunu düşünüyorum. (...) Etyopya Devrimi'nin başarısı ve sağlamaştırılmasının Afrika açısından muazzam önemi olduğunu düşünüyoruz...»
Fidel Castro, Nisan 1977.

«... Etyopya'da egemenliği eline almış bulunan (Mengistu), bir sivil yönetimin kurulması için mücadele ediyor. Bunun mümkün olabilmesi için en büyük devrimci görevinin halka kültürel ve ideolojik bakımdan ilerletmek olduğunu bilincinde...»
Küba Komünist Partisi organı Granma, 22.1.1978

«... Eritre sorunu da dahil olmak üzere, Etyopya'nın iç-politik durumu, sadece ve sadece Etyopya halkını ve hükümetini ilgilendirir...»
Küba Dışişleri Bakanı, 7.4.1978

SOMALİ

Afrika Boynuzu'na 11. yüzyıldan başlayarak yerleşen ve bölgenin koşullarından ötürü bu tarihten beri göçebe bir hayat sürmek durumunda kalan So-

maliler, Etyopya'ya karşı savaşan Müslümanların buyruğu altında bulunmuşlar, Müslüman olmuşlardır. 19. yüzyılın sonunda Avrupalı emperyalist devletlerin bölge egemenlik alanları yaratmaya giriş-

meleriyle birlikte, Somalî yerleşim bölgeleri de boyunduruk altına girdi. İtalya, İngiltere ve Fransız koloniler oluşturdu. 1897'de tüm Somalî yerleşim bölgeleri emperyalistler arasında bölüştürülen Etyopya'ya verilen Ogaden bölgesi ile, 1960'da Somalî bağımsız bir devlet haline geldiğinde sınırları dışında kalan Fransız Somalîsi (Cibuti) ve Kenya'daki Somalîliler de hesaba katıldığında, Somalîlilerin Afrika Boynuzu'nda hayli geniş bir alana yayıldıkları anlaşılır.

1960 yılında İngiltere ve İtalyan Somalîsi birleştirilerek bağımsız devlet haline getirilmiştir. Bu tarihten sonra Somalî insanların birleşme isteği büyük güç kazanacak, hayli etkili bir milliyetçi ideoloji oluşacaktı.

1969'a kadar klasik bir yeni-sömürge hayatı süren Somalî «bağımsız» devleti, tarihinin ilk büyük dönemecini 21 Ekim 1969'da yaşadı. İtalyan sömürgecililiği döneminde general ve polis şefi olan Siad Barre önderliğinde bir siyasal ekip, bir darbeyle iktidarı aldı. Barre «Ahlâksızlık, rüşvet, akraba kayırma, kamu araçlarının çalınması, haksızlık, dinimizin ve ülkemizin yasalarmın hiçe sayılması gibi kötü şeyleri görmekten gelenin imkânı kalmamıştı artık.» diye açıkladı darbe yapma nedenlerini. Barre önce «devrim» yaptıklarını, sonra da bunun «sosyalist devrim» olduğunu söyleyecek ve kendini «sosyalist» diye sunmaktan bir an bile vazgeçmeyecekti. 3 milyon nüfusunun %10'u bile okuma yazma bilmeyen, insanların ortalama 38,5 yaşında öldükleri, halkın %90'ının göçebe olarak yaşadığı, kıtlık felaketleriyle sarsılan yoksul Somalî'de sömürge döneminin polis şefi Siad Barre ve ekibi «bilimsel sosyalizm»i kuracaklarını söylüyorlar, iktidarı aldıklarında Yüksek Devrim Konseyi olan örgüt adlarını Sosyalist Devrim Partisi olarak değiştiriyorlardı.

Barre ve ekibi 1970'de ülkedeki bütün bankaları ve sigorta şirketlerini devletleştirdiler. Bazı sanayi şirketleri de devletleştirildi. Ekonomik planlama yapıldı, özel yatırımlara planlamayı ters düşmemek kaydıyla izin verilmeye başlandı. Göçebe halkı yerleşik hale getirmek, ulusal pazar bütünlüğünü sağlamak, ihracatı artırmak ve döviz geliri sağlamak, ülkenin besin ihtiyacını yeterli biçimde karşılamak için devlet çiftlikleri kuruldu. Binlerce göçebe insana burada iş, ev, giyecek verildi. Bedevilere kadar uzanan sağlık, eğitim hizmetleri başlatıldı. Okuma-yazma kampanyasının başladığı 1972'den 1975'e kadar okuma-yazma bilenlerin oranı %50'ye çıkarıldı. İlk ve ortaöğrenimdeki öğrenci

«... Elbette amacımız Somalî'de sosyalizme kurmaktır. Ama il-kemiz teorisyenlerin öngördüğü koşullara sahip değildi. Ülkemizde gerçek anlamda ne kapital vardı ne de kapitalist. Somalî'de bir işçi sınıfı olmadığı gibi bilinçli ve örgütlü bir köylü kitle de yoktu. Bununla birlikte bildiğimiz tek şey, kapitalist dünyada ya da bu dünyanın çevresinde bulunmanın bize ne kadar pahalıya mal olduğuydu. Kr-sacası işe sınırdan başladık denebilir. Yıllar yılı zamanımızı, insanları seferber etmeye, insan gibi yaşamaları için koşullarını düzeltmeye ve politik bilinçlerini yükseltmeye harcadık. Bütün bunları aşmadan sos-

sayısı 1969'da 50.000 iken 1977'de 350.000'e çıktı Lat-in harflerini kullanılması kabul edildi. Yerel sorunlarda kararlar alın, ulusal kampanyaların bölgelerdeki yürütülmesini üstlenen yerel demokratik kurumlar oluşturuldu.

Bütün bu gelişmeler dünya demokrat ve devrimci kamuoyu tarafından «devrimci» Somalî'nin atılımları olarak selamlandı. Sovyetler Birliği Somalî'yle yakın ilişkiler kurdu. 1974'de Somalî, SSCB'yle Dostluk Anlaşması imzalayan ilk Afrika ülkesi oldu. Batılılar derhal «Sovyet sömürgeci»nden söz etmeye başladılar.

Somalî yönetici ekibi, sürekli olarak «bilimsel sosyalizm»den söz ediyor, Siad Barre konuşmalarında hem Lenin'den hem de Allah'dan alıntılar yapıyor ve müslümanlık gereği zaten her insanın doğuştan eşit olduğunu, sosyalizm de adil bölüşüm olduğuna göre, sosyalist olunması gerektiğini tekrarlayıp duruyordu.

Somalî yöneticilerinin ve halkının güçlü bir milliyetçi ideolojisinin bulunduğunu söylemiştir. Kuzey Kenya'da, Ogaden'de ve Cibuti'de kalan Somalîlilerin üzerinde yaşadıkları topraklarla birlikte Somalî devletine katılmaları, son derece güçlü bir ülküydü onlar için. Bayraklarındaki beş uçlu yıldız, beş Somalî yerleşim bölgesinin bütünlüğünü simgeliyordu.

1977 yılında, Etyopyanın Ogaden bölgesinde yaşanan Somalîliler ayaklandı, Somalî birlikleri de Ogaden'e girdi ve ilk zamanlar Ogaden'in tümü alındı. Ancak sonra birdenbire Ogaden'deki Somalîli halkın öngüti olan Batı Somalî Kurtuluş Cephesi'ne sağlanan aktif destek kesildi, hattâ savaş sürdürmek isteyen önderler hapse atıldı, geri çekilmeye karşı olan yüzlerce insan kurşuna dizildi ve Somalî devleti Ogaden çatışmalarından toprak almadan ayrıldı.

Ama bu arada SSCB'nin Etyopya'yı elde etmek için tavır değiştirmesi ve bu değişikliğin Sovyet-Somalî ilişkilerinde yarattığı gerginlik, sonunda Sovyetler'in Somalî'ye silah yardımını kesmesine yol açınca, Somalî SSCB ile Dostluk Anlaşması'nı feshetti, ülkedeki 6.000 Sovyet uzmanı ile Ogaden'de Somalîlilere karşı çarpışan Küba'nın diplomatları sınırdışı edildi. ÇHC Somalî hükümetinin, «yeni çarların hegemonya ihtirasına ağır bir darbe indiren» bu «yürekli karar»ından ötürü şimdî Somalî'yi kutladı. Somalî ise geçen zamanda gitgide yakınlaştığı Arap gericiliği ve Batı devletlerinin kampa geçiverdi.

yalızından, devrimden ve partiden söz etmek mümkün değildi. Hareket yoluna girince de o tarihe kadar öncüllük yapmış olan sosyalist küçük grup sözünü etmeden, bir parti gibi davranmak zorunda kalmıştır...

«... Birçok değişik sosyalizm yoktur. Sadece bir tek sosyalizm vardır, o da tarihi temeli insanlığın ekonomik ve siyasal gelişmesi olan bilimsel sosyalizmdir. Onun temeli, toplumsal değişim ve halkın toplumsal yapısının değişimidir. (...) Hep söylediği gibi sosyalizm, Somali'nin hızlı ilerlemeler gerçekleştirmesi için en iyi yoldur. Gerçekte sosyalizm Afrika'nın ve bütün dünyanın çıkarıdır. (...) Sosyalizm bir arada yaşama, eşitlik, karşılıklı saygı, karşılıklı işbirliği, adil bölüşüm demektir. Küçümseme ve toplumsal tabakalaşma demek değildir; o, insanı değerlere ve haklara saygı gösterir...»

«... Bizim hedefimiz Somali halkını sömüren kişilerin işletmelerini devletleştirmektir ve öyle de kalacaktır. Fakat biz hiçbir zaman genel olarak özel mülkiyete dokunmayı düşünmedik. Özel mülkiyet, sömürücü bir öge durumundaysa devletleştirildi. (...) Burada hiç kimse örneğin tarımı veya sanayi devletleştirmeyi düşünmedi. (...) Tersine, bu alanda özel inisiyatif teşvik ederiz...»

«... Bütün insanların eşit doğduğuna ve bundan ötürü eşit haklara sahip olduklarına inanıyorum. Bunu Allah Kuran'da söylemiştir ve Allah bize doğruyu göstermiştir...»

(«Suudi Arabistan SSCB'yle ilişkilerinizi kesmek koşuluyla size askerî yardım önerdi mi?» sorusuna cevap olarak.)

«... Biz umut ve düşlerle yaşayamayız. Ciddî insanlarız ve sadece somut olaylara bakarız. Halen Suudi Arabistan bize böyle somut bir öneride bulunmamıştır. Bu konuda çıkan haberler basın dedikodusu olmaktan öteye bir anlam taşımaz...»

(Somali'nin Batı'ya kaydığı yollu iddialar üzerine.)

«... 21 Ekim 1969 Devrim'nden bu yana bu tür diplomasî veya basın kampanyalarına alıştık. Sekiz yıllık iktidarımız bize, arzularını gerçekleştirmeye yerine koyanlara karşı bağımsızlık kazandı. Emperyalizm ve müttelikleri, siyasal çizgimizin üstünde pazarlık yapılacak bir mal olmadığımızı onaylamak, itiraf etmek, hoşgörmek istemiyorlar. Onlar, bizim anti-emperyalist, anti-kolonyalist ve anti-neokolonyalist bir politikaya bağlılığımızın rüzgarda oynayıp duran bir bayrak gibi değişmeyeceğini, çünkü bütün bir halkın umuğunu yansıttığını kabul etmek istemiyorlar. Bu (Batı kampına geçmek), korkunç bir yanlışlıktır. Biz devrimci kampı bir daha terk etmemek üzere seçtik...»

Siad BARRE

ERİTRE

Etyopya'nın Kızıldeniz'e bakan kıyısını tümüyle kaplayan Eritre ülkesi, tarihi boyunca sürekli olarak başka devletlerin egemenliği altında yaşamıştır: Araplar, Etyopya, Mısır, İtalya, İngiltere ve yeniden Etyopya. 1869'da başlayan İtalyan yayılmasına 1941'de İngiliz kuvvetlerince son verilip İtalya Doğu Afrika'da yenilgiye uğratılınca Eritre önce İngiltere'nin, II. Dünya Savaşı sonundan 1952'ye kadar da Birleşmiş Milletler ile İngiltere'nin denetiminde bulunmuştur.

Eritre'de Tigreler ile Arap-zenci karışımı ırklardan gelen insanlar birlikte yaşamaktadır. Ülkede hem Hıristiyanlar hem Müslümanlar vardır. İki ayrı dil konuşulur. Fakat İngilizlerin büyük çabalarına karşın farklı etnik kökenlerden gelen Eritre

reliler, birbirine düşman iki büyük kampa bölünmemiş, yabancı boyunduruğu altında sürekli daha kaynaşmış, hızlanan bir uluslaşma sürecini yaşamışlardır.

Bunda elbette İtalyanların kurdukları sanayi işletmelerinde çalışan bir işçi sınıfının oluşması, zamanla, özellikle ticaret alanında, bir Eritre ulusal burjuvazisinin ortaya çıkması gibi temel toplumsal oluşumların etkisi belirleyicidir. Eritre'lerin bir dönem kendi parlamentolarına, siyasal partilerine, sendikalarına sahip olmuşlar, Eritreli bir hükümet tarafından yönetilmişlerdir.

II. Dünya Savaşı bitiminde, ABD önderliğindeki emperyalist kamp, dünyayı ekonomik, siyasal, askerî-stratejik hesaplarına göre düzenlemeye çalışıyordu. Eritre'nin durumu da Birleşmiş Milletler'den bir hayli tartışma konusu oldu. Sovyetler Bir-

liği ve öteki sosyalist ülkelerle bazı Asya ve Afrika ülkeleri, Eritre'nin bağımsızlığını savunuyorlardı. Ancak BM, Eritre'nin Etyopya'yla federasyonu oluşturması kararını alacaktı. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dallas, «En adaletli açıdan düşünülmüşse,» diye açıkladı kararın gerekçesini, «Eritre halkının görüşü dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, Kızıldeniz'deki stratejik çıkarlar, dünyanın güvenliği ve barışı için gerekli koşullar bu ülkenin dostumuz Etyopya'ya bağlanmasını gerektirmektedir.»

Sonuçta 15 Eylül 1952'de Eritre-Etyopya Federasyonu resmîleşti. Bundan hemen sonra da Haile Selasiye ABD'ye Eritre toprakları üstünde o zaman ABD'nin dünya üstünde sahip olduğu üsler arasında en önemlilerinden olan Kagnevi kurma izni verdi (1977 Nisan'ında DERG'in kapatıldığı tesisler arasında bu üs de vardı.)

Sözde-federasyon durumu uzun sürmedi. 1960'ın 20 Mayıs'ında Selasiye Eritre'yi bu kez resmî olarak ilhak etti. Eritre parlamentosu dağıldı, siyasal partiler yasaklandı, sınıf işlemler yakılıp yıkıldı, okullar kapatıldı, öğrenim durduruldu. Etyopya İmparatorluğu Eritre'yi sistemli bir biçimde geri bırakılmaya çalışıyordu.

Eritre'leri direnişe ilhaktan önce başlangıçlardı. 1958'de bir genel grev yapıldı. Etyopya birlikleri 500 kişiyi öldürerek bastırabildiler grevi. 1961'de ise Eritre'lerin gerilla eylemleri başladı.

1962'de Afrika Birliği Örgütü, Etyopya'yı Eritre'yi kapsayan haldeki sınırlarıyla tanıdı, böylece Eritre'nin ilhaki bir kez daha onaylanmış oldu.

1969'da Eritre gerillaları uçak kaçırma v.b. de dahil olmak üzere mücadeleyi yoğunlaştırdılar. Eritre topraklarını büyük bölümü hâlâ Etyopya kuvvetlerinin denetimindediydi. 1971'de Eritre Kurtuluş Cephesi (ELF) içinde gitgide güçlenen radikal bir hiziple ELF merkezi arasındaki ayrılık, silahlı çatışmalara ve bir içsavaşa dönüştü. İçsavaşın ELF dışında ayrı bir örgüt halinde çıktı bu hizip: Eritre Halk Kurtuluş Cephesi (EPLF). 1973'de iki örgüt ortak mücadele kararı aldılar. O gündünden bu yana birbirlerine karşı savaşmıyorlar. Ve ulusal kurtuluş hareketinin bütününü içinde sosyalist EPLF, Müslüman özelliklerini koruyan ELF'ye oranla gitgide ağır basıyor.

İki örgütün birlikte mücadelesi, Eritre topraklarının %50'den fazlasının kurtarılmasını getirdi. DERG iktidara geldiğinde Eritre'nin büyük bölümü kurtuluş kuvvetlerinin elindeydi ve buralarda yollar yapıyor, tarım işlemleri gerçekleştiriyor, yaygın okuma-yazma seferberlikleri açıyordu. DERG'in, özellikle Mariam kılığının devrimci beyanları ve Sovyetler Birliği'yle, özellikle Küba'yla ilişkilerinin geliştirilmesi, çoğu kimseye, Eritre sorununun barışçı biçimde çözüleceğini ve Eritre halkının kendi kaderini tayin hakkının tamnaacağını düşündürdü. Oysa tam tersi oldu diyebiliriz. Mariam, Fas Kralı Kasan'ın Sahara sorununun da çözümüne yaptığı gibi, halkı sömürgeci düşüncelerle Eritre'lerin üstüne saldırmak için «halk orduları» kurdu, soykırım seferberlikleri ilan etti.

Eritre kurtuluş hareketinin uzun bir süre (1961-1973) Müslüman özellikleri ağır basan ELF'nin önderliğinde gerçekleşmesi ve bu dönem boyunca, bir zamanlar ateşli biçimde savunulan Eritre ulusunun kendi kaderini tayin hakkının sessizce unutturulması, sorunun dünya kamuoyunda hak ettiği dikkati bulamamasına yol açtı. Sovyetler Birliği ne zamandır Eritre'yi unutmamıştı. Arada sırada Eritre kurtuluş mücadelesine karşı olmadığını belirtmişti, o kadar. Ama DERG'le ilişkilerini geliştirdikten sonra Eritre kurtuluş hareketini «emperyalizmin piyonu» olarak niteleyecek ve DERG'in Eritre halkına karşı giriştiği soykırım seferlerini onaylayacaktı. Hatta bundan da ileri gidecek, Kızıldeniz'den Eritre kıyılarını bombalayacaktı.

Küba ise yıllarca Eritre Kurtuluş hareketini desteklemiş, kadrolarını eğitmiş, her yardımında bulunmuştu. Ama şimdi doğrudan doğruya Kübalı askerler Eritre'lere karşı çıkmıştı da, Etyopya ordusunu eğiterek, askerî tesisler yaparak v.b. Eritre'lerin mücadelesine karşı Etyopya cephesinde yer alıyordu, Çin Halk Cumhuriyeti 1965-70 arasında Eritre kurtuluş mücadelesine aktif katkıda bulunmuş, kadrolarını eğitmişti. Ama 1970'lerde benimsediği çizgi gereği Etyopya'ya karşısına almamak için Eritre'lere yardımcı ve siyasal-diplomatik desteği kesti. Sadece arada bir Eritre'lerin durumuna da Sovyet sosyalemperyalizminin neden olduğunu söyledi.

Eritre'leri bir yandan gerekli desteği bulmaya çalışırken, bir yandan da kendilerini destekleyen Arap devletlerine karşı uyanık olmak zorundaydılar. Çünkü Mısır, Suudi Arabistan, Kuveyt, Sudan v.b. gerici Arap devletleri Eritre kurtuluş hareketini etkilemeye çalışıyor, Eritre'de bağımsız bir devlet kurulacak olursa bu devletin gerici-Müslüman kamp içinde yer almasını sağlamak istiyorlardı. Eritre kurtuluş hareketlerinin dış temsilciliğini yapan Osman Salih'i satın alan Arap gericiliği, Eritre kurtuluş hareketi içinde kendi çıkarlarını kollayan bir «Üçüncü Güç» oluşturdu. Sayıca az olmasına karşın, Arap gericiliğinin ve Batı'nın reklam imkânlarından yararlanan Osman Salih'sini duyurduca, Sovyetler Birliği de EPLF ve ELF'yi Etyopya Devrimi'ni baltalamaya çalışan gerici, karşı-devrimci bir hareket olarak göstermeye çalıştı.

Fakat özellikle EPLF, Arap etkilerine kapılmadan, çizgisini bozmadan mücadelesini sürdürdü. Çeşitli Filistin örgütleri ve Umman Halk Kurtuluş Cephesi ile birlikte bölgede bir «anti-emperyalist cephe» kurma yolunda çaba harcadı, harcıyordu. Son dönemde ELF Sovyetler Birliği ve Etyopya ile uzlaşma eğilimi göstermeye başladı. Etyopya birliklerinin son büyük saldırısı bu nedenle başarılı oldu ve EPLF için mücadele daha zorlaştı.

Az gelişmiş ülkeler, özellikle Afrika ülkeleri ve kurtuluş hareketleri karşısında Eritre'ye tavır alarak epey prestij kaybeden SSCB ve Küba, Mariam'ı Eritre sorununu görüşmelerle çözüme bağlaması konusunda zorladılar durdular. Ama Mariam buna yanaşmadı.

de döndü. Yukarıda söylediğimiz gibi, Somali güçleri (WSLF ve Somali ordusu) Ogaden'in ne-redeyse tümünü almış, daha da ilerlerken, birden geri çekilmeye başladılar. Şüphesiz bu sırada ge-lip Etyopya saflarında savaşta katılan Küba as-kerleri askerî dengeyi DERG'den yana çevirmiş-lerdi. Ama bu, Somali güçlerinin bu kadar kısa zamanda hiç direnmeden bölgeyi teslim etmele-rini açıklamak için yeterli miydi?

Üstelik tam bu sırada Somali'de bir darbe giri-şimi oldu. İki türlü yorumlandı olay: Sovyetler'in Somali ordusunu eğittiği dönemde Sovyet yanlı-sı birçok subay ortaya çıkmıştı. Bunlar, savaşta bi-tirerek Sovyetler ve Küba'nın Afrika Boynuzu Fe-derasyonu (Etyopya-Somali-Eritre) fikrini uygula-mak için iktidarı ele geçirmek istemişlerdi. Ya da: Ogaden'in terkinin ihanet olarak nitelenen milliyet-çi çevreler, yönetimi alıp savaşta sürdüremek iste-mişlerdi.

Bundan başka, WSLF'nin 15 Merkez Komite üye-sinden 11'i Somali hükümetince tutuklanarak hap-se atıldı. Geri çekilme sırasında birçok kimse, «hük-ümet politikasını eleştirdikleri» gerekçesiyle kur-şuna dizildi.

Çok kısa bir zaman dilimi içerisinde, Ogaden ye-niden Etyopya'nın olmuş, Somali'nin Sovyetler'le bağları kopmuş ve Siad Barre ekibini aylarca bir silah vereceğiz bir veremeyeceğiz, diyerek oynatan ve zor durumlarda bırakarak kendi çizdikleri poli-tikayı kabul ettiren Batı devletleri ve Arap gerici-liği Somali'yi denetim altına almıştı. Ogaden'in birdenbire terk edilmesinin ve şu sıraladığımız gelişmelerin ne gibi planlar, anlaşmalar, meka-nizmalarla gerçekleştiği hâla kararlılık. Ancak so-nuçta ortaya çıkan durum özel olarak görmek istemeyenler dışında herkesin ayrıntılarına kadar seçebileceği kadar net.

CIBUTİ

Afrika Boynuzu diye adlandırılan bölgenin Ety-opya, Somali ve halen Etyopya boyunduruğu altındaki Eritre dışında dördüncü ülkesi Cibuti. Böl-geye Avrupalı sömürgecilerin yerleşmesinden son-ra Fransa'nın egemenliği altına girmiş olan bu ülke, daha önce «Fransız Somalisi» diye biliniyor-du.

Kızıldeniz girişinde, çok büyük önemi olan bir stratejik nokta oluşturan Cibuti'nin neden bağımsız bir devlet olduğu hayli karanlık. Çünkü bu ül-kenin halkını oluşturan kabilelerden en büyükleri olan Affar ve Issa'ların bir ulus oluşturduğu söylenemeyeceği gibi, Affar'ların bir bölümü Etyopya sınırları içinde yaşıyor ve Issa'lar da muhtemelen Somali kökenli. Bunların dışındaki kabileler hayli küçük ve önemsiz.

Somali'nin iddiasına göre, bütün Cibuti halkı «Somali ulusundan»dır. Somali milliyetçi ideolo-jisi, «büyük ve güçlü Somali» ülküsü kapsamına, «Fransız Somalisi»ni kendi topraklarına katmayı da sokmuştur. Somali devlet yöneticileri Cibuti için «Somali kıyası» terimini kullanırlar. Cibuti

inçinde, Somali çıkarlarının temsilcisi olan bir ör-güt de siyasal faaliyetler bulunmaktadırlar: Somali Kıyası Kurtuluş Cephesi (FLCS). FLCS 1976 Şu-bat'ta bir öğretilmiş otobüsünün içindeki 30 ço-cukla birlikte kaçırılması olayıyla adını duyurmuş-tu. Fransız paraşütçüleri otobüse baskın yapmış, 6 gerilla ile 1' çocuk ölmüş, olayın ardından 6.000 kişinin katıldığı kitle gösterisi yapılmıştı. FLCS daha önce de 1975 Mart'ta Fransız elçisini ka-cırmış, 1975 Kasım'da Ali Arif'e başarısız bir su-ikast yapmıştı.

Fakat Cibuti'nin büyük stratejik önemi bu ül-kenin Somali'ye katılması çok hassas bir konu haline getirmektedir. Ayrıca böyle bir durumda Etyopya'nın doğrudan doğruya müdahale etmesi beklenebilir. Çünkü Etyopya için Cibuti hayatî önemdedir. Etyopya ithalatının % 60'ı Cibuti li-manından geçer. Aynı biçimde ihracatın da büyük bölümü buradan dışarıya gönderilir. Cibuti dışında Etyopya'nın elindeki tek deniz çıkışının Eritre olduğu ve bu ülkenin Etyopya egemenliğinden kurtulmasının da çok mümkün olduğu düşün-ülürse, Cibuti limanını Somali'nin ele geçirme-sinin, Etyopya açısından tüm deniz çıkışlarının yi-tirilmesi anlamına geleceği anlaşılır.

Kaldı ki, Cibuti'nin «bağımsızlığı» şiddetle sa-vunan bir başka güç vardır ve uzunca bir dönem de Cibuti'nin kaderi bu gücün elinde bulunacaktır. Ülkenin eski sömürgeci efendisi Fransa bur-gün de Cibuti'nin ekonomik, siyasal-toplumsal ha-yatını sıkı biçimde denetlemektedir. Cibuti'nin «ba-ğımsızlığı» kolayca anlaşılabilir gibi, hayali bir bağımsızlıktır ve bu haliyle bölgedeki ve tüm Af-rika'daki Fransız çıkarları bakımından en uygun biçimdir.

Cibuti'nin «bağımsızlığı» «barışçıl yoldan» ge-çişi, 1977 Mart'ta Paris'te yapılan görüşmelerde kararlaştırılmıştı. 8 Mayıs 1977'de bir referandum yapıldı ve halkın % 98,9'u bağımsızlıktan yana oy kullandı. (1967'de yapılan referandumda çoğunluk Fransa'ya bağlı kalmayı istemişti.) Bu tarihte ay-nı zamanda anayasayı hazırlayacak kurucu me-cilisin seçimi de yapıldı. Bu seçime Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği'nin (LPAİ) sunduğu tek listeye gidildi. Ancak bu, Cibuti'de değişik siyasal ha-reketlerin olmadığı anlamına gelmiyor.

Küçük Cibuti'de, nüfusla oransız biçimde, birçok siyasal parti var. Yıllarca Fransız sömürgeci bo-yunduruğu altında herhangi bir siyasal hayatı ol-mamış bir ülkede birçok siyasal partinin olması, bu ülkenin iki özelliğiyle açıklanabilir. Birincisi ülkenin iki ana kabileye bölünmüş olması, ikincisi de ülke dışındaki çeşitli güçlerin burada kendi ç-ıkarlarını savunulması için çeşitli güçler oluşturma-k istemeleri. Yukarıda sözü geçen Somali Kı-yası Kurtuluş Cephesi'nin yanı sıra, Etyopya aske-rî diktası DERG'in temsilcisi denebilecek Cibuti Kurtuluş Hareketi (MLD) de buna örnektir.

İçinç siyasal partilerden biri de UNİ, UNİ, Fran-sız sömürgeciliği döneminde iktidarda olan parti-den kopma bir grup. Şimdi bu grup kendisini an-

ti-sömürgeci bir kimlikte gösteriyor ve muhalefet içinde yer alıyor.

Muhalefetin öteki önemli ögesi Halk Kurtuluş Hareketi (MPL). MPL Fransa'ya yapılan Paris Gö-rüşmeleri'ni protesto etmiş, örgüt, görüşmelere katılmama nedenini şöyle açıklamıştı:

«... Her şey, Fransa'nın arzularına göre bir hükümet oluşturmak ve mutlak iktidarı tek bir par-tide yoğunlaştırmaya yönelik kurulumlar yaratmak-tan başka bir şeyin sözkonusu olmadığını göste-riyor; böylelikle, daha bağımsızlığın verilmesi ön-cesinden başlayarak, bağımsızlığın içeriği konu-sunda her türlü açık ve demokratik tartışma ön-lenecek.» Görüşmelere katılmayan öteki partiler UNİ ile MLD'ydiler. LPAİ ile FLCS ise Fransa'ya «yuvarak masaya» oturmayı kabullemişlerdi. Ancak görüşmeler başladıktan üç hafta sonra FLCS de çekildi. FLCS sözcüleri, «Üzülerek saptadık ki,» diye açıkladılar, «Fransız hükümetinin bölge halk-ının meşru isteklerine uygun, gerçek ve haklı bir sömürgecilikten kurtarma politikası izlemeye en ufak bir niyeti yok. Fransa, ülkeyi sömürgecilikten kurtaracağı yerde kabilelere bölüyor ve Lübnan'daki gibi bir devlet oluşturmak istiyor.»

FLCS'nin çekilmesinden sonra LPAİ tek başına görüşmeleri yürüttü ve Fransa hükümetiyle birtakım anlaşmalara vardı. Paris Görüşmeleri Sonuç Bildirgesinde varılan anlaşmanın vereceği sonuç-ları açıkça belli eden maddeler yer alıyordu. Örneğin «Fransa ile, kurulacak olan Cibuti devleti arasında ekonomik, mali, kültürel, teknik ve as-kerî alanlarda işbirliği yapılacaktır. Oysa LPAİ Fransız sömürgeciliğine karşı tavır almış bir ör-gütü ve bağımsızlık görüşmeleri için daha önce birtakım talepler öne sürmüştü. Bunların arasın-da 6.500 Fransız askeri ve paralı askerinin derhal ülkeden çekilmesi, yoksul varoşları çeviren elek-trik yüklü dikenli tellerin kaldırılması, Affar ve Issa kabilelerinin eşit haklara sahip olmaları bü-tün siyasal tutukluların serbest bırakılması var-dı. Ama görüşmelerde LPAİ bunlardan vazgeçer-ek Fransa'yla anlaşmayı yeğlemişti.

Mayıs 77'de yapılan seçimler sırasında LPAİ Fransa'nın Afrika politikasına ilişkin herhangi bir eleştiri yapmadı. Ayrıca halkı bağımsızlık sloga-nyla harekete geçirecek herhangi bir kampanya açılmadı, pankartlar asılmadı, gösteriler yapılmadı. Afrika'nın safaletinin büyük olduğu bu böl-gesinde bu kadar önem taşıyan seçimler, birçok gözlemcinin bildirdiğine göre, «yapay bir hükümet» içinde geçti. Neden bağımsızlığın propagandasının yapılmadığı ve halkın hareketlendirilmediği ko-nusunda görüşü soruların bir LPAİ sözcüsü, bu so-ruyu şöyle cevaplandırdı: «Eskisi gibi anlaşmaz-lıklar yok ki. Temelde herkes anlaşmaz durumda. Pankart ve yazılarla şehri kirlitemizmi neden istiyorsunuz?» Aynı sözcünün 1976 Şubat'ta sö-mürgeci yönetime karşı geldiği için tutuklandığı düşünülürse, LPAİ'nin çizgisindeki evrim net bi-çimde anlaşılır. Fransızların Cibuti'deki on yıllık kuklası, 1960'dan bağımsızlık verilene kadar Hükümet Konseyi Başkanlığını yürüten Ali Arif'in bir-

denbire LPAİ'yi desteklemeye başlaması da ilginç-tir. Hele bu kimsenin bir zamanlar LPAİ'nin an-cak yarı-yasal bir statü kazanabilmesindeki en-gelleyici rolü hatırlanırsa. Ali Arif, LPAİ Başkanı Hasan Güled'i «koşulsuz ve sınırsız biçimde des-teklediğini» ve bunun, «böyle bir şeyi her zaman istemiş olan Fransız hükümetini çok sevindirdiği-ni» söylemiştir.

Bu sözler edildiği sırada Anayasayı hazırlamak-la yükümlü Kurucu Meclis'in başkanı olan işada-mı Hasan Güled, bugün Cibuti Devlet Başkanı'dır. LPAİ Fransa'yla anlaşarak uysal bir yeni-sömürge olmayı kabul etmiş ve «bağımsız Cibuti devleti» böylece kurulmuştur.

Oysa Mayıs görüşmelerinden bir ay kadar önce, ülkedeki beş partinin temsilcileri Gana'da topla-narak bir «Yurtsever Cephe» oluşturmayı kararlaştırmışlardı. «Yurtsever Cephe»yi oluşturan LPAİ, UNİ, FLCS, MLD ve MPL'nin üzerinde anlaşılma talebi, «bağımsızlık sağlandıktan sonra Fransız askerlerinin kısa zamanda geri çekilmesi»ydi.

Ancak Paris Görüşmeleri'nde bu talebi geri almış olmasına karşılık —bugünkü gelişmelerden bu anlaşılıyor— LPAİ'nin neden böyle bir «Cephe»nin içinde yer almaya gerek gördüğü bir soru. Belki ülke içindeki farklı siyasal yoğunlukları arayı aç-mamak ve zamanla onları da denetim altına ala-bilmek için böyle bir «yakınlaşma» gösterisinde bulunduğu biçiminde cevaplayabiliriz bu soruyu.

Ne olursa olsun, sonuçta kurulan «bağımsız» Ci-buti devletini Fransa'nın her bakımdan denetim altına tutması, LPAİ aracılığıyla gerçekleşmekte-dir. Yukarıda sözünü ettiğimiz «ekonomik, mali, kültürel, teknik ve askerî alanlarda işbirliği»nin somut görünüşleri bunu açıkça ortaya koymak-tadır. Cibuti devletinde her kademedeki Fransız gö-revli var. Maliye tümüyle onların denetiminde. Fakat en önemlisi şüphesiz askerî alandaki «iş-birliği». Çünkü Cibuti'nin ekonomik yönden Fran-sa'ya getireceği hiçbir yarar yok. Ülkenin ekono-misi Fransa'nın ilgilenmesine bile değmeyecek ka-dar ilkel. Zaten Fransa'nın şimdiye kadar Cibuti'de ekonomik bir girişimi görülmedi.

Cibuti'nin Fransa için önemi, stratejik konumun-dan ve Fransa'ya birkaç saat içinde Afrika'nın herhangi bir yerine müdahale etme imkânı veren bir üs olarak kullanılmasından kaynaklanıyor. Bu nedenle Fransızlar buraya muazzam bir askerî po-tansiyel yığmış durumdadır.

Resmî açıklamalarda 4.500 gösterilmesine kar-şılık, buradaki Fransız askerî personelinin sayı-sının en az 8-10.000 olduğu tahmin ediliyor. Fran-sa'nın Hint Okyanusu'ndaki kuvvetleriyle birlikte düşünüldüğünde Cibuti'deki Fransız askerî var-lığının önemi daha iyi anlaşılır. Fransızların en az 5.800 olarak tahmin edilen askerleri, 1.000 kadar paralı askerî, sivil polisleri potansiyel bir müda-hale gücü olarak Doğu Afrika'da «nöbet bekliyor».

Fransa ayrıca askerî uzmanları aracılığıyla Ci-buti'nin «kendi» ordusunu da eğitiyor. Sömürge-cilik döneminde 2.500 kişilik olan bu ordu, bağımsızlık anlaşmasıyla 3.700 kişiye çıkartıldı. Bunun

dışında bir polis ve jandarma örgütü de bulunuyor.

Fransız askerlerinin ülkeden çekilmesi talebi Cıbuti'deki partilerin programlarının en önemli maddesi durumunda. Bütün Afrika'yı etkileyen bir askerî güç sözkonusu olduğu için, sadece Cıbuti'nin iç düzeni bakımından değil, aynı zamanda bütün bir Afrika kıtası bakımından bu talebin önemi büyük. Fransızlar da bunu biliyor ve bu talebi en içten savunulara karşı kesin tavır alıyorlar. Örneğin 1977 Ocak'ında seçim hazırlıkları sırasında MPL'nin düzenlediği bir gösteri binlerce Fransız askeri gönderilerek engellenmişti.

Fransızların ve Fransa denetimindeki devletin yoğun baskısı altında şimdiye kadar en ufak bir kıpırtı göstermemiş olan Cıbuti halkının ülkede bir siyasal hareketlilik yaratması ve bu baskıyı kurması oldukça güç görünüyor. Ancak Fransa'nın uyguladığı kabile ayrımı politikası, birtakım huzursuzluklara yol açmaya başladı. Ülkenin merkezi (ve «kent» denebilecek tek yeri) Cıbuti'de 1977 Aralık'ında geçen bir olay geçici de olsa bazı çalkantılara neden oldu. Bu tarihte kentteki en büyük bara, en kalabalık olduğu saatlerde bir bomba atıldı. 6 kişi öldü ve 30'u Fransız askeri olmak üzere 31 kişi yaralandı. Bomba olayından iki gün sonra aralarında Başbakan Ahmet Dini'nin de bulunduğu 6 bakan, hükümetten ayrıldılar.

Bu gelişmelerin Fransızların iki büyük kabile olan Affar'larla Issa'lar arasında ayrımı körüklemelerinden kaynaklandığı söylendi. Bağsuzlıktan sonra bütün önemli görevler Issa'lara verilmiş, Affar'lar daha fazla ezilmeye başlanmıştı. Devlet Başkanı Hasan Güled de bir Issa.

Bomba olayından sonraki gelişmelere bakılırsa, bu yorum hayli yerinde görünüyor. Çünkü bu olayın hemen ardından hükümet Affar'lara karşı yoğun bir baskı uygulamaya girişti. Affar yerleşim yerleri yabancı lejyonunun askerleri ve yoğun biçimde silahlanmış polis kuvvetleri tarafından gember içine alındı, evler tek tek arandı. Daha sonra buralarda oturanlar kamyonlara doldurularak dikenli tellerle çevrili okul bahçelerine götürülerek enterne edildi. Bu biçimde tutuklananların sayısının 8.000 dolayında olduğu söylendi. Ayrıca 1.000 kişi hapse atıldı ve 100 kişi de toplu tutuklamadan beri kayıp. Affar'ların bulunduğu kuzey bölgesinde bir silah deposunun ortaya çıkartıldığı haberi yayıldı ve bölgeye askerî birlikler gönderildi.

Devlet Başkanı Güled bunların üstüne, eğer ül-

kede «iç huzursuzluklar» başgösterirse, düzeni sağlamak için Fransız askerlerini yardıma çağıracağını bildirdi.

Biraz yukarıda halkın, üzerindeki baskıyı kurmanın hayli güç olduğunu söyledik. Gerçekten de 320.000 kişilik küçük Cıbuti'de bir halk hareketinin ülkeyi emperyalizmin stratejik üssü olma durumundan kurtarması bugünün koşullarında imkânsız gibi görünüyor. Cıbuti'de beş tane siyasal parti olmasına karşılık, bir siyasal yaşamın bulunduğu söz etmek de aynı biçimde oldukça güç. Ülkede hüküm süren düzen, tümüyle ülkenin stratejik üs olma konumuna tâbi. İnsanların hayat koşullarında herhangi bir iyileştirme yapmak kaygısının, ne bugünkü devlet yöneticilerinde ne de onların efendileri Fransızlarda bulunduğunu söyleyemeyiz. Kursal bölgelerde ancak kendine-yeterli bir üretim sürdürülüyor. Bütün ülkede sadece bir tane fabrika var, bir Pepsi-Cola fabrikası. O da herhalde Fransız askerlerinin ihtiyacı için kurulmuş olsa gerek. Çünkü yoksul kesimlerde en uzun hayat süresinin 30 yaş olduğu Cıbuti'de halkın Pepsi-Cola içeceğini düşünmek hayli ilginç olur herhalde. Ülkede en önemli gelir kaynağı liman. Limanda tam 2.500 işçi çalışıyor. Ancak Adis Ababa-Cıbuti demiryolunun Batı Somali Kurtuluş Cephesi tarafından birkaç yerinden havaya uçurulması nedeniyle Etyopya'nın bu limandan yaptığı ih-halat ve ihracat durmuş halde. Doğal olarak liman işçilerinin tümü şu anda işini kaybetmiş bulunuyor. Her işçinin ortalama 15 kişiyi beslediği düşünülürse, limandaki faaliyetin durmasıyla ortaya nasıl sefaletin ve açlık sorununun çıktığı gözler önüne getirilebilir (yaklaşık 35.000 kişi gelir kaynağından olmuş durumda, toplam nüfus 320.000).

Cıbutililer insanlar için şu anda kentte tek gelir kapısı var: Fransız askerlerinin «ihtiyaçlarını» gidermek için kurulmuş barlarda, gece kulüplerinde, genelevlerde çalışmak.

Üstelik Afrika Boynuzundaki savaş bölgelerinden (Ogaden, Eritre) kaçan yaklaşık 10.000 insan da evsiz, işsiz, aç durumda, Cıbuti'ye geldi. Onların gelişiyse sefalet daha da artacak.

Cıbuti için kısaca bir şeyler söylemek gerekirse: Uygur Fransa'nın ya çıt çıkartmadan hayvanlarını otlatmak, tarlasını sürmek ve yarıçay yapmak, ya fahişelik, pezevenlik yapmaka, ya açlıktan ölmek arasında tercih yapmaya zorladığı bir toplum diyebiliriz.

Birkin 45/82

manda, Şah'ın tebasının desteğini kazanmış olduğu yolundaki —dışardaki birçok gözlemcinin kapıldığı— yanılsamayı iflas ettirmiştir. Petrol patlamasına ve ülke-içi politik hayatta yıllardır süren görünürdeki hareketsizliğe karşın, monarşik yönetim ile son zamanlardaki refahtan pay almış şehir orta sınıfı dahil halk arasında büyük uçurumların var olduğu artık apaçiktır.

İran'ın önde gelen memurlarıyla Batı'dı diplomatlar Şah'ın «ciddi» olan durumunun sıkıyönetim ilanından sonra daha da kötüleştiğini kabul ediyorlar. Birkaç saat içinde, Tahran'ın daha yoksul güney ve doğu bölgelerinden binlerce insan Jale Alanına yürüyüşe geçmiş, ve Alanda birliklerin ateşle karşılaşmışlardır. Hükümet ölü sayısını 98 olarak açıklarken, morglarla hastaneleri gezen yabanc muhabirlerin tahmini ikibinin üstünü işaret ediyor. Meclis üyelerinden Ahmed Beni Ahmed, yaptığı bir açıklamada, yakını ölen veya kaybolan kişilerin bu noktaları kaydetmeleri için evinde bir defter açtığını ve kanıtlara dayanarak hükümetle mücadele edeceğini belirtti. Bu arada, kısa süren İran «baharı» dramatik sonuna varıyor, sansür yürürlüğe konuyordu. Muhalefet önderlerinden saklanamayanlar tutuklandı. Birlikler Tahran sokaklarında dolaşmakta, ancak örneğin bir muhalefet merkezi olan pazarda grevlerin ardı arkası kesilmemektedir. Başarılarından cesaret bulan dini önderleri kampanyalarını sürdüreceklerini ilan etmiş bulunuyorlar. Hayaalkırlıklı yaşayan genç kuşaktan Şah'ın karşı-hücumunun radikalleştiği birçok gencin iki yeraltı gerilla grubuna («Fe-dayin» ve «Mücahidin») taze kan sağladığı yolunda raporlar alınmaktadır. Şah'ı eleştirenler gösterdikleri ihtiyatla ünlü kişiler bile bu sıkıyönetim ilanı üzerine külere binmiş, mu eleştiricilerden biri Şah için «Bildirdi biricik dili, kurşunların dilini konuşuyor!» demiştir.

Şah'ın yüzyüze olduğu —birbirine bağlantılı— iki ana zorluk var: Biri, Şah'ın Dr. Musaddık'ın milliyetçi hükümetini askerî darbeye işbaşından uzaklaştırdıktan sonra kurduğu monarşik diktatörlük sistemine karşı ülke-çapında görülen anı tavir değişikliği; siyasal kriz; ikincisi, son iki yılda pek belirginleşen ekonomik-toplumsal kriz —ki bu da İran'ın sorunlarının petrol geliri ile çözülmeyeceğini göstermiş bulunuyor. Petrolün 2000 yılına varmadan biteceği yolundaki tahmin, Şah'a İran ekonomisini geliştirme ve özellikle de sanayileştirme hedefi açısından pek az süre tanınmaktadır. Öte yandan, petrol o şekilde harcanagelmştir ki, İran'ın sorunları azalacağına artmıştır. Siyasal kriz ise bu ekonomik krizin çözümünü çok daha zor kılmaktadır. Yine, İran'ın ekonomik sorunlarının farkına varılması ve Şah'ın artık petrol sayesinde varılacak altın ufuklar gibi gerçekçi kaçmayacak vaatlerde bulunmaması, emperyal rejimin yıllardır gördüğü pasif siyasal desteği zayıflatmıştır.

Şah siyasal dertlerinin çoğunu kendi eliyle ekmiştir. Erken altmışlardaki kısa bir ara dışında, 1953'den buyana hiçbir legal muhalefete ve anla-

tım özgürlüğüne izin verilmemiştir. Bunun yarattığı siyasal boşluğun ne zamandır farkında olan Şah, 1975'de, bir kitle partisi («Rastahhiz», yani «Diriliş») kuracağını açıkladı. Tüm İranlıların bu partiye katılması gerektiğini, partinin hedeflerini desteklemeyenin ülkeyi terketme durumunda olduğunu ilan etti. Milyonlarca İranlı partiyeye usulen girdi, ve basında kongreler ile Rastahhiz'in faaliyeti üzerine hikayeler gırla gitti. Seçimlerde, Rastahhiz'li adaylar arasında —ABD'deki kampanyaları taklitte— birbirleriyle atışanlar çıktı. Parti içinde iki «kanat», derken bir üçüncüsü ortaya çıktığında bile, Rastahhiz güven kazanamadı. Partinin —tıpkı kuzey Tahran'da kendisi için inşa edilen yeni bina gibi— içi boş bir kabuk, pek az İranlının ciddiye aldığı bir şaka olduğu kısa zamanda görüldü.

1970'lerde de hiçbir muhalefete izin verilmedi; binlerce muhalif siyasal suçlardan hapse atıldı, iken polis soruşturamalarını sekmeyen bir özelliği oldu. Derken 1977 baharıyla yazında Tahran'ın liberal öğelerinden ilk protestolar işitilmeye başladı. Kısmen Carter'ın insan hakları kampanyasından cesaret bulmaları, kısmen de gizli polis SAVAK'ın rolünün ihlamlanması ile, bazı hukukçular, 140 kişilik bir yazar grubu ve bazı gazeteciler Şah'a reform yapması konusunda ricada bulundular. İran'ın ekonomik sorunlarına dikkat çekerek ilgili tartışmaların kamuoyu önünde yapılmasının gereği üzerinde durdular ve anayasal özgürlüklere dönüşmesi yolunda çağrı yaptılar.

Muhalefet hareketinin dinamizm kazanması güze —üniversiteler-de protesto toplantıları düzenleyen binlerce öğrenciyi SAVAK ajanlarının saldırdığı dönem— raslar. Şah'ın Kasım'daki ziyareti sırasında Washington'da düzenlenen yığınal protesto gösterileri ise muhalefeti epey keyiflendirdi, ve yılın sonuna doğru ülkenin dini önderlerinden muhalefet sesleri yükselmeye başladı. Bu dinî hareketin şekli önderi, 1963'den beri Irak'ta yaşayan Şah'ın uzlaşmaz düşmanı Ayetullah Humeyni'dir. Humeyni'nin oğlunun bir otomobil kazasındaki esrarlı ölümü (Kasım) ve arkasından da dinî önderlerin basında eleştirilmesi, teoloji öğrencilerinin dinî bir ziyaret yeri olan Kom şehri sokaklarına dökmelerine neden oldu. Sayısız insan öldürüldü ve protestolar —yas törenleri düzenlenirken— başka şehirlere sıçradı.

Bu yılın Şubat'ında kitlesel ayaklanmalar şeklinde yeni bir gelişme gösteren olaylar İran'ın dördüncü büyük kenti ve büyük bir sanayi merkezi olan Tebriz'i birbirine kattı. Sinemalar, bankalar, oteller saldırıya uğradı ve bunu izleyen haftalarda otuzu aşkın İran kenti daha benzer olaylara sahne oldu. 15 yıldan beri ilk kez ordu yardımı çağrıldı ve meydana gelen çatışmalarda yüzlerce insan öldü.

Şah, önceleri bütün bu olaylar karşısında ihtiyatlı elden bırakmadı. Basının olayları bir dereceye kadar serbest bir dille anlatmasına izin verildi; Haziran ayında da SAVAK şefi General Nimetullah Nasuri görevinden uzaklaştırılıp büyükelçi ola-

Birkin 45/83

FRED HALLIDAY

İRAN: ŞAH'IN İKİ KRİZİ

8 Eylül sabahı Tahran ve başka onbir şehirde sıkıyönetimin ilan edildiği, Şah yönetiminin tarihinde dönüm noktası sayılmaktadır. 35 milyonluk

İran halkının iplerini 1953'den bu yana tek elinde tutan monarşinin 1,5 yıl önce başlattığı ihtiyatlı ve düzensiz liberalleşmeye son vermiş, fakat aynı za-